

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Одеський національний економічний університет

***Анотація:** У статті досліджено необхідність забезпечення продовольчої безпеки як складової економічної безпеки країни, визначені основні загрози та запропоновані оптимальні принципи стратегії її формування.*

Ключові слова: економічна безпека країни, продовольча безпека, аграрно-промисловий комплекс, стратегія продовольчої безпеки.

Abstract: The article examines the need to ensure food security as a component of the country's economic security, identifies the main threats, and proposes the optimal principles of the strategy for its formation.

Keywords: economic security of the country, food security, agricultural and industrial complex, food security strategy.

Важливим елементом національної та економічної безпеки країни є її продовольча безпека. В наш час дана проблема безпеки продовольства стає все більш напруженою і охоплює значний сенс в структурі економічної безпеки. До цього треба зарахувати продовольчу забезпеченість країни та регіонів. Питання вирішення продовольчої безпеки виникає у зв'язку з захистом державних інтересів, таких, як соціальна стабільність, задоволення потреби в харчуванні, незалежність від імпорту, розвиток власного виробництва продовольчих товарів, створення резервних запасів для стабілізації продовольчого забезпечення.

Питанню продовольчої безпеки відводиться особливе місце в концепціях національної безпеки більшості розвинутих країн світу. Інтеграція України у світове та європейське співтовариство актуалізує вказану проблему, оскільки лише за умови гарантування забезпечення населення продовольством за будь-яких умов держава може проводити незалежну політику.

Забезпечення продовольчої безпеки України вимагає підтримки відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та використання заходів контролю імпортової продукції з метою захисту власних виробників від іноземної конкуренції. В цьому контексті дуже важливим є оцінка стану розвитку продовольчої безпеки в країні із визначенням основних проблем, які виникають в процесі її забезпечення на макро - і мезорівні.

Зважаючи на важкий стан економіки та умов воєнного часу України, питання продовольчої безпеки залишається відкритим і потребує розробки підходів до його вирішення. Забезпечення продовольчої безпеки є постійною проблемою як країн з низьким рівнем економічного розвитку, так і розвинутих країн, які постійно вдосконалюють механізми підтримки продовольчої безпеки.

Під продовольчою безпекою слід розуміти такий еколого-економічний стан держави, за якого всі її громадяни забезпечені продовольством у необхідній кількості, асортименті та відповідній якості, що підтримує найвищий рівень їх фізичного і психічного здоров'я. При цьому існують відповідні ресурси, потенціал та механізми постійного збереження такого стану переважно власними силами держави для всіх верств населення незалежно від зовнішніх і внутрішніх факторів та за умови збереження сприятливого стану навколишнього середовища.

Продовольча безпека країни на макроекономічному рівні – це гарантоване забезпечення суспільства, незалежно від обставин, що можуть скластися, повним необхідним набором повноцінних продуктів харчування. На мікроекономічному рівні – це впевненість окремо взятої особи в можливості задовольнити, з доступних джерел, свої фізіологічні потреби і своєї сім'ї в продуктах

харчування. А це можливо лише за умови виробництва в господарствах і підприємствах аграрно-промислового комплексу країни конкурентоспроможної продукції [1,с.116].

Відповідно до проекту Закону України «Про продовольчу безпеку України» продовольча безпека – соціально-економічний та екологічний стан в державі при якому всі її громадяни стабільно та гарантовано забезпечені продовольством в необхідній кількості, асортименті та відповідної якості [2].

Зважаючи на це, завдання забезпечення такого стану повинно бути покладене на державу через її основні органи. Очевидно, що це, у свою чергу, потребує чіткого регулювання даного питання на державному рівні. Сьогодні одним із основних завдань Міністерства аграрної політики та продовольства України є: реалізація державної аграрної політики, спрямованої на розвиток агропромислового комплексу та забезпечення продовольчої безпеки держави.

24 березня 2022 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану». Документ спрямований на швидке залучення сільськогосподарських земель країни у виробництво сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану. В основу Закону покладений пріоритет суспільних (державних) інтересів над інтересами приватних осіб, що призупиняє дію деяких правових механізмів, які захищають приватні інтереси. В відповідності жл цього Закон запровадив у законодавство деякі правові механізми, які на перше місце ставлять державний інтерес суспільства у забезпеченні невідкладного використання наявних сільськогосподарських земель для виробництва продовольства [3].

Забезпечення продовольчої безпеки визначено у якості одного з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки в економічній сфері. Стратегією національної безпеки України передбачено необхідність забезпечення послідовності у здійсненні земельної реформи, забезпеченні на практиці пріоритетного розвитку агропромислового комплексу як основи продовольчої безпеки держави [4,с.38]. Проте зазначені законодавчі акти мають суто декларативний характер і не визначають чітких механізмів управління системою продовольчої безпеки.

Для системи продовольчої безпеки характерні певні принципи формування. Стрижневим є принцип соціальності, який передбачає цільову спрямованість цієї системи та кожної її складової на задоволення харчових потреб людини. Другим важливим принципом є комплексність, що означає одночасний вплив на всі складові системи. Наступний принцип – системність, який передбачає всебічний підхід до вирішення економічних, соціальних, екологічних та інших аспектів проблеми продовольчої безпеки.

Основними загрозами продовольчої безпеки є будь-які негативні зміни факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, які знижують рівень продовольчої безпеки [4,с.39]. На національні особливості продовольчої безпеки мають вплив загрози, які виникають:

- недосконалість системи контролю якості;
- зниження купівельної спроможності населення;
- незбалансоване споживання населенням продуктів харчування;
- зростання цін на сільськогосподарську продукцію;
- низький рівень споживання продуктів тваринного походження і збитковість тваринництва;
- залежність від імпорту за окремими продуктами харчування тощо [5,с.64].

Існування вказаних загроз породжує необхідність державного управління з метою підтримки достатнього рівня продовольчої безпеки в країні. Процес управління продовольчою безпекою повинен полягати у безперервному державному впливі, для цього необхідно використовувати такі інструменти як страхування, кредитування, субсидування та інші.

Для системи продовольчої безпеки характерні певні принципи формування. Стрижневим є принцип соціальності, який передбачає цільову спрямованість цієї системи та кожної її складової на задоволення харчових потреб людини. Другим важливим принципом є комплексність, що означає одночасний вплив на всі складові системи. Наступний принцип — системність, який передбачає всебічний підхід до вирішення економічних, соціальних, екологічних та інших аспектів проблеми продовольчої безпеки. Ще один важливий принцип — адекватність у виборі регуляторів, що пов'язано з неоднозначністю їх дії на різних етапах розвитку економічної системи та в умовах зміни кон'юнктури внутрішнього і зовнішнього ринків. Останній принцип – стійкість системи, тобто обов'язкове дотримання вищевказаних принципів соціальності, комплексності, системності та адекватності незалежно від зміни зовнішнього середовища .

Процес формування і реалізації аграрної політики продовольчої безпеки повинен починатися з дослідження складу харчових продуктів, які виробляються в державі, та створення відповідного банку даних. На цій основі проводиться моделювання харчових раціонів для різних вікових груп населення з урахуванням територіального рівня екологічного навантаження та прогнозується фізіологічна потреба населення країни в харчових продуктах. З урахуванням експортних можливостей країни за окремими групами продовольчої продукції формуються баланси продовольчих ресурсів, які використовуються при розробці стратегії формування продовольчої безпеки. При цьому важливим є організований моніторинг за характером змін, що відбуваються, їх кількісна і якісна оцінка з метою підготовки відповідних рекомендацій та управлінських рішень. Система моніторингу базується на поєднанні економічних та соціальних індикаторів з показниками, які відображають результативність діяльності органів влади з вирішення проблеми продовольчої безпеки.

Таким чином, формування загальнодержавної та регіональної продовольчої безпеки є ключовим пріоритетом політики держави. Суть продовольчої безпеки полягає у забезпеченні населення продуктами харчування згідно з фізіологічними нормами, а промисловості — сировиною і формування експортного потенціалу, є не лише хибним, але й шкідливим. Проблема продовольчої безпеки має вирішуватися не лише на національному, а й на регіональному рівні. Це зумовлено нерівномірністю соціально-економічного розвитку окремих територій держави, що є наслідком значних відмінностей у природно-кліматичних умовах, виробничо-економічному потенціалі та ін. Підвищення рівня відповідальності суб'єктів держави за забезпечення населення якісним продовольством вимагає формування адекватної регіональної політики продовольчої безпеки.

Стратегія продовольчої безпеки, має бути спрямована на: забезпечення необхідної кількості продовольства за рахунок власного виробництва і при необхідності – за рахунок імпорту; підтримку стабільності продовольчого постачання за рахунок скорочення коливань пропозиції і врожайності, адекватного управління національними запасами продовольства, розвитку транспортної інфраструктури та систем збуту; забезпечення доступу всіх верств населення до наявного продовольства. Необхідно забезпечити такі соціально-економічні відносини, які б гарантували доступ до продуктів харчування всьому без винятку населенню країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ємець Ю. Г. Конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції у контексті продовольчої безпеки України/Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки Випуск 5. Том 3.Полтава. 2012. С. 116-120.
2. Верховна Рада України ухвалила Закон "Про продовольчу безпеку України": Інформаційне управління. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/54016.html>.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану». Документ 2145-IX, чинний, поточна редакція — Прийняття від 24.03.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>.
4. Волченко Н. В. Продовольча безпека: теоретичні аспекти та реалії сьогодення: монографія Система національного менеджменту в контексті інтеграційного виміру. Суми: ПП Вінниченко М. Д., ФОП Литовченко Є. Б., 2014. С. 38- 57.
5. Сиротюк Г. В. Продовольча безпека – складова економічної безпеки країни: матеріали круглого столу (15 травня 2015 року).Львівський НАУ. Львів, 77 с.

Тарасевич Наталія Вадимівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: nvt4364@gmail.com

Tarasevych Nataliya V., PhD in Economics, associate professor, associate professor of the Department of Banking, Odesa National University of Economics, Odesa, e-mail: nvt4364@gmail.com

Стаматова Олена Вікторівна, студентка 4 курсу факультету міжнародних відносин, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: nvt4364@gmail.com

Stamatova Olena V., 4th-year student of the Faculty of International Relations, Odesa National University of Economics, Odesa, e-mail: nvt4364@gmail.com